



YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
NISMA E TË RINJVE PËR TË DREJTAT E NJERIUT
INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

Montenegro

ARCT
The Albanian Rehabilitation
Centre for Trauma & Torture
QSHRT
Qendra Shqiptare e Rehabilitimit të
Traumës dhe Torturës



YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS
NISMA E TË RINJVE PËR TË DREJTAT E NJERIUT
INICIJATIVA MLADIH ZA LJUDSKA PRAVA

Serbia

International Rehabilitation
Council for Torture Victims



**Building free of torture and impunity
societies in Western Balkans**

EVROPSKA ZATVORSKA PRAVILA



This project is funded by The European Union

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The translation of this Council of Europe publication is the sole responsibility of YIHR and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

Ova publikacija napravljena je uz podršku Evropske unije. Prevod publikacije Savjeta Evrope isključiva je odgovornost Inicijative mladih za ljudska prava i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije.

Odobreno štampanje od strane Savjeta Evrope

Preporuka Rec (2006)2

Komiteta ministara državama članicama u vezi sa evropskim zatvorskim pravilima¹
(*Koju je usvojio Komitet ministara 11. januara 2006. na 952. sjednici zamjenika ministara*)

Komitet ministara, u skladu s odredbama člana 15.6 Statuta Savjeta Evrope,

Imajući u vidu Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava;

Imajući u vidu rad Evropskog komiteta za sprječavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, a naročito standarde koje je usvojio u svojim opštim izvještajima;

Još jednom ističući da se niko ne može lišiti slobode, izuzev kada je to krajnja mjera i u skladu sa procedurom predviđenom zakonom;

Naglašavajući da izvršenje zatvorskih kazni i postupanje sa zatvorenicima nalaže da se uzmu u obzir zahtjevi bezbjednosti, sigurnosti i discipline s tim da se prethodno osiguraju zatvorski uslovi koji ne ugrožavaju ljudsko dostojanstvo i koji nude mogućnost obavljanja korisnih zanimanja i programe tretmana zatvorenika koji služe njihovoj pripremi za reintegraciju u zajednicu;

Smatrajući da je važno da države članice Savjeta Evrope budu upoznate i poštuju opšte principe koji se odnose na njihovu zatvorsku politiku;
Naročito smatrajući da poštovanje takvih opštih principa unaprjeđuje međunarodnu saradnju u ovoj oblasti;

Imajući u vidu značajne društvene promjene koje su uticale na važne događaje u kaznenoj oblasti u Evropi u protekle dvije decenije;

¹ Kada je usvojena ova Preporuka, a prilikom primene člana 10.2c Poslovnika za sastanke zamenika ministara, predstavnik Danske zadržao je pravo da se pridržava ili ne pravila 43, stav 2, Dodatka uz Preporuku, jer je mišljenja da uslov da zatvorenike u samicama posećuje medicinsko osoblje svakodnevno pokreće ozbiljna etička pitanja u vezi sa mogućom ulogom tog osoblja da pravilno proglasi zatvorenika sposobnim za dalji boravak u samici.

Potvrđujući još jednom standarde sadržane u preporukama Komiteta ministara Savjeta Evrope, koji se odnose na konkretne aspekte kaznene politike i prakse i naročito Preporuku Rec (89)12 o obrazovanju u zatvoru, Preporuku Rec (93)6 o zatvoru i kriminološkim aspektima kontrole zaraznih bolesti, uključujući sidu i druge zdravstvene probleme u zatvoru, Preporuku Rec (97)12 koja se odnosi na osoblje zaduženo za sprovođenje sankcija i mjera, Preporuku Rec (98)7 o etičkim i organizacionim aspektima zdravstvene zaštite u zatvoru, Preporuku Rec (99)22 vezanu za prenaseljenost i povećanje zatvorske populacije, Preporuku Rec (2003)22 o uslovnom otpustu, i Preporuku Rec (2003)23 o postupanju zatvorske uprave u pogledu doživotnih kazni i drugih dugih zatvorskih kazni;

Imajući u vidu Minimalna zatvorska pravila Ujedinjenih nacija;

Budući da Preporuka Rec (87)3 Komiteta ministara o Evropskim zatvorskim pravilima treba da se znatno revidira i ažurira kako bi odražavala promjene do kojih je došlo u kaznenoj politici, praksi kažnjavanja i upravljanjem zatvorima u Evropi,

Preporučuje vladama država članica:

- da se u donošenju zakona, definisanju politike i u praksi rukovode pravilima sadržanim u dodatku ovoj preporuci, koja zamjenjuje Preporuku Rec (87)3 Komiteta ministara o evropskim zatvorskim pravilima;
- da obezbijede da se ova preporuka i komentar uz nju prevedu i što šire distribuiraju, naročito pravosudnim organima, zatvorskim službama i samim zatvorenicima.

Dodatak Preporuci Rec (2006)2

Dio I

Osnovni principi

1. Prema svim licima lišenim slobode postupa se uz poštovanje njihovih ljudskih prava.
2. Lica lišena slobode zadržavaju sva prava koja im nisu zakonito oduzeta odlukom kojom se osuđuju ili kojom se zadržavaju u pritvoru.
3. Ograničenja za lica lišena slobode treba da budu minimalna, neophodna i srazmjerna legitimnom cilju zbog kog su nametnuta.
4. Zatvorski uslovi koji ugrožavaju ljudska prava ne mogu se opravdati nedostatkom materijalnih sredstava.

-
5. Život u zatvoru trebalo bi da bude što je moguće približniji pozitivnim aspektima života u zajednici.
 6. Svi zatvori trebalo bi da budu uređeni tako da omogućavaju reintegraciju u slobodno društvo lica koja su bila lišena slobode.
 7. Trebalo bi podsticati saradnju sa spoljašnjim službama socijalne zaštite i koliko god je moguće učešće civilnog društva u životu u zatvoru.
 8. Osoblje zatvora vrši važnu javnu funkciju i njihov odabir, obuka i uslovi rada trebalo bi da im obezbijede održavanje visokih standarda u brizi o zatvorenicima.
 9. Nad svim zatvorima vrši se redovna inspekcija od strane države i nadzor od strane nezavisnog tijela.

Primjena

10.1 Evropska zatvorska pravila odnose se na lica koja su pritvorena po nalogu sudskog organa ili lišena slobode nakon osude.

10.2 U principu, lica koja su pritvorena po nalogu sudskog organa ili lišena slobode nakon osude trebalo bi da budu smještena u zatvore, tj. institucije namijenjene za zatvorenike ove dvije kategorije.

10.3 Ova Pravila takođe se odnose na osobe:

- a. koje su iz bilo kog drugog razloga u zatvoru; ili
- b. koje su pritvorene od strane sudskog organa ili lišeni slobode nakon osude i koji su, iz bilo kog razloga, zatvoreni negdje drugdje.

10.4 Sva lica koja su u zatvoru ili koja su pritvorena kao što predviđa stav 10.3.6 smatraće se zatvorenicima u smislu ovih pravila.

11.1 Lica mlađa od 18 godina ne smještaju se u zatvore za odrasle, već u ustanove koje su posebno namijenjene u tu svrhu.

11.2 Ukoliko je, izuzetno, maloljetnik smješten u takav zatvor, moraju da postoje posebna pravila o njegovom položaju i potrebama.

12.1 Lica koja su duševno oboljela i čije duševno stanje ne dozvoljava da budu u zatvoru smještaju se u specijalnu ustanovu.

12.2 Ukoliko su, izuzetno, takva lica smještena u zatvor, moraju da postoje posebna pravila o njihovom položaju i potrebama.

13. Ova pravila primjenjuju se nepristrasno, bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

II Dio

Uslovi za zatvaranje

Prijem

14. Niko ne može biti primljen ili zadržan u zatvoru kao zatvorenik bez naloga o upućivanju donijetog u skladu sa zakonom.

15.1 Odmah po prijemu, evidentiraju se sljedeći podaci o zatvoreniku:

- a. podaci o identitetu;
- b. razlozi za zatvaranje i organ koji je donio odluku o zatvaranju;
- c. dan i vrijeme prijema;
- d. popis ličnih stvari koje se predaju na čuvanje u skladu sa pravilom 31;
- e. sve vidljive povrede i pritužbe na prethodno mučenje; i
- f. u zavisnosti od pravila o zaštiti ličnih zdravstvenih podataka, podaci o zatvorenikovom zdravstvenom stanju od značaja za fizičko i mentalno zdravlje zatvorenika i drugih lica.

15.2 Po prijemu, svi zatvorenici se upoznaju sa pravilima, kako predviđa pravilo 30.

15.2 Po prijemu, svi zatvorenici se upoznaju sa pravilima, kako predviđa pravilo 30.

15.3 Odmah po prijemu, izdaje se obavještenje o prijemu zatvorenika, u skladu sa pravilom 24.9. 16. Odmah nakon prijema:

- a. podaci o zdravstvenom stanju zatvorenika dopunjuju se ljekarskim pregledom u skladu sa pravilom 42;
- b. utvrđuje se odgovarajući stepen bezbjednosti za zatvorenika, u skladu sa pravilom 51;
- c. utvrđuje se prijetnja koju zatvornik predstavlja po bezbjednost, u skladu sa pravilom 52;
- d. procjenjuju se sve dostupne informacije o socijalnom statusu zatvorenika kako bi se utvrdile njegove neposredne lične i socijalne potrebe; i
- e. u slučaju osuđenih lica, preduzimaju se neophodni koraci za realizaciju programa u skladu sa VIII Dijelom ovih pravila.

Upućivanje u zatvor i smještaj

17.1 Zatvorenici se, ukoliko je moguće, upućuju u zatvore koji se nalaze u blizini njihovih domova ili centara socijalne rehabilitacije.

17.2 Prilikom upućivanja, takođe se vodi računa o zahtjevima vezanim za nastavak krivične istrage, sigurnost i bezbjednost i potrebu da se za svakog zatvorenika odredi odgovarajući režim.

17.3 Ukoliko je moguće, zatvorenik se konsultuje u vezi sa početnim upućivanjem ili naknadnim premještajem u drugi zatvor.

18.1 Uslovi smještaja zatvorenika, a naročito prostorije za spavanje, moraju voditi računa o ljudskom dostojanstvu i, koliko god je moguće poštovati privatnost i ispunjavati zahtjeve za održavanje zdravlja i higijene, vodeći računa o klimatskim uslovima i naročito o površini poda, zapremini vazduha, osvjetljenju, grijanju i ventilaciji.

18.2 U svim objektima u kojima zatvorenici žive, rade ili se okupljaju:

- a. prozori moraju biti dovoljno veliki da omoguće čitanje i rad uz prirodno svjetlo u normalnim uslovima i omoguće dotok svježeg vazduha, osim ukoliko ne postoji odgovarajući sistem za ventilaciju;
- b. vještačko osvjetljenje mora da ispunjava priznate tehničke standarde; i
- c. mora da postoji sistem alarma koji omogućava zatvorenicima da odmah pozovu osoblje.

18.3 Domaćim zakonom utvrđuju se minimalni uslovi vezani za pitanja iz stava 1 i 2.

18.4 Domaćim zakonom se utvrđuju mehanizmi kojima se spriječava kršenje minimalnih zahtjeva u vezi sa prenaseljenošću zatvora.

18.5 U normalnim uslovima, zatvorenici provode noć u zasebnim ćelijama, osim ukoliko je za njih bolje da prostorije za spavanje dijele sa ostalim zatvorenicima.

18.6 Zatvorenici se smještaju zajedno samo ako je to svrsishodno i ako su to zatvorenici koji mogu da se druže međusobno.

18.7 Ukoliko je moguće, zatvorenici bi trebalo da imaju mogućnost izbora prije nego što se od njih zatraži da dijele sa nekim prostor za spavanje.

18.8 Prilikom smještaja zatvorenika u određeni zatvor ili odjeljenje, vodiće se računa o potrebi da se odvoje:

- a. neosuđeni od osuđenih zatvorenika;
- b. muškarci od žena; i
- c. mlađi punoljetni zatvorenici od starijih zatvorenika.

18.9 Moguća su odstupanja od zahtjeva za odvojenim smještajem u smislu stava 8, kako bi se zatvorenicima omogućilo da učestvuju u zajedničkim aktivnostima, s tim da se takve grupe zatvorenika uvijek razdvajaju tokom noći, osim ukoliko se oni ne slože da budu smješteni zajedno, a uprava zatvora procijeni da je to u najboljem interesu svih zatvorenika.

18.10 Svi zatvorenici smještaju se u uslove sa najmanjim mogućim mjerama bezbjednosti koje odgovaraju riziku od bještva, povrijeđivanja ili samopovrijeđivanja

Higijena

19.1 Sve prostorije zatvora moraju se stalno održavati i čistiti.

19.2 Kada se zatvorenici primaju u zatvor, ćelije i druge prostorije u kojima će boraviti moraju biti očišćene.

19.3 Zatvorenici moraju imati pristup sanitarnim prostorijama koje su higijenski ispravne i poštuju privatnost.

19.4 U zatvoru se moraju obezbijediti uslovi da svaki zatvorenik može da se istušira ili okupa na temperaturi koja je prikladna klimatskim uslovima, ukoliko je moguće svakog dana ili najmanje dva puta nedjeljno (ili češće ukoliko je potrebno) u interesu opšte higijene.

19.5 Zatvorenici moraju održavati ličnu higijenu i higijenu odjeće i spavaonice.

19.6 Uprava zatvora dužna je da ih snabdijeva priborom i sredstvima za održavanje higijene.

19.7 Posebni uslovi se obezbjeđuju za higijenske potrebe žena. Odjeća i posteljina

20.1 Zatvorenici koji nemaju dovoljno svoje odjeće dobijaju odjeću koja odgovara klimatskim uslovima.

20.2 Odjeća ne smije biti degradirajuća ili ponižavajuća.

20.3 Sva odjeća mora da bude u dobrom stanju i da se zamijeni kad je potrebno.

20.4 Zatvorenici koji dobiju dozvolu da izađu iz zatvora nisu dužni da nose odjeću koja ih identifikuje kao zatvorenike.

21. Svaki zatvorenik ima pravo na zaseban krevet i sopstvenu i prikladnu posteljinu, koja se održava u dobrom stanju i mijenja dovoljno često.

Ishrana

22.1 Zatvorenici imaju pravo na ishranu koja odgovara njihovoj starosti, zdravstvenom i fizičkom stanju, vjeroispovesti, kulturi i prirodi posla.

22.2 Zahtjevi ishrane, uključujući minimalnu energetska vrijednost i sastav proteina, određuju se domaćim zakonom.

22.3 Hrana se priprema i servira u higijenskim uslovima.

22.4 Zatvorenici dobijaju tri obroka dnevno u razumnim intervalima.

22.5 Zatvorenici moraju u svakom trenutku imati na raspolaganju čistu vodu za piće.

22.6 Ljekar ili medicinska sestra mogu da nalože da se izmijeni ishrana za određenog zatvorenika ukoliko je to potrebno iz zdravstvenih razloga.

Pravna pomoć

23.1 Svi zatvorenici imaju pravo na pravnu pomoć, a zatvorska uprava je dužna da obezbijedi odgovarajuće uslove za pristup takvoj pomoći.

23.2 Zatvorenici mogu da se konsultuju o bilo kom pravnom pitanju sa advokatom po sopstvenom izboru i o sopstvenom trošku.

23.3 Ukoliko postoji uspostavljeni mehanizam pružanja besplatne pravne pomoći, uprava je dužna da o tome obavijesti zatvorenike.

23.4 Konsultacije i druga vrsta komunikacije, uključujući prepisku između zatvorenika i pravnog savjetnika biće povjerljivi.

23.5 Sudski organ može u izuzetnim okolnostima odobriti ograničenje povjerljivosti kako bi se spriječilo teže krivično djelo ili teža narušavanja sigurnosti i bezbjednosti zatvora.

23.6 Zatvorenici imaju pravo na pristup, ili mogu da čuvaju kod sebe, dokumente koji se tiču njihovog sudskog postupka.

Kontakti sa spoljnim svijetom

24.1 Zatvorenici imaju pravo da komuniciraju bez ograničenja, pismima, telefonom ili na drugi način, sa svojim porodicama, drugim licima i predstavnicima spoljašnjih organizacija i da primaju njihove posjete.

24.2 Komunikacija i posjete mogu da podliježu ograničenjima i nadzoru ako to nalažu zahtjevi nastavka krivične istrage, održavanja reda, sigurnosti i bezbjednosti, spriječavanja krivičnih djela i zaštita žrtava, ali takva ograničenja, uključujući konkretna ograničenja koja naloži sudski organ, moraju omogućavati minimalni nivo kontakta.

24.3 Domaćim zakonom utvrđuju se domaći i međunarodni organi i funkcioneri sa kojima zatvorenici komuniciraju bez ograničenja.

24.4 Uslovi za obavljanje posjete trebalo bi da su takvi da omogućavaju zatvorenicima održavanje i razvijanje porodičnih odnosa na što normalniji način.

24.5 Zatvorske službe pomažu zatvorenicima da održavaju odgovarajući kontakt sa spoljnim svijetom i obezbjeđuju im potrebnu materijanu pomoć da te kontakte ostvare.

24.6 U slučaju smrti ili ozbiljne bolesti bilo kog bliskog srodnika, zatvorenik će o tome odmah biti obaviješten.

24.7 Kadgod okolnosti dozvoljavaju, zatvorenik bi trebalo da ima dozvolu da napusti zatvor bilo u pratnji bilo samostalno, da bi mogao da posjeti bolesnog rođaka, prisustvuje sahrani ili iz drugog humanitarnog razloga.

24.8 Zatvorenik može odmah da obavijesti svoju porodicu o smještanju u zatvor ili premještanju u drugu ustanovu ili o bolesti ili povredi koju doživi.

24.9 Nakon prijema zatvorenika u zatvor, uprava zatvora će, u slučaju smrti ili ozbiljne bolesti, povrede ili smještanja u bolnicu, odmah obavijestiti supruga ili partnera, ili ukoliko je zatvorenik sam, najbližeg rođaka ili lice koje zatvorenik odredi, osim ukoliko zatvorenik ne zahtijeva drugačije.

24.10 Zatvorenici moraju imati mogućnost da se redovno informišu o javnim događajima čitanjem štampe i drugih publikacija na koje su se pretplatili, kao i praćenjem radio i TV programa, osim ukoliko u pojedinačnom slučaju i za određeni period ne postoji posebna zabrana sudskog organa.

24.11 Uprava zatvora mora da omogućiti da zatvorenici mogu da učestvuju u izborima, referendumima i drugim aspektima javnog života, ukoliko njihovo pravo na to nije ograničeno domaćim zakonom.

24.12 Zatvorenicima će biti dozvoljeno da komuniciraju sa medijima, osim ukoliko ne postoje opravdani razlozi da se to zabrani u cilju održavanja sigurnosti i bezbjednosti, zaštite javnog interesa ili u cilju zaštite integriteta žrtava, drugih zatvorenika ili osoblja.

Zatvorski režim

25.1 Zatvorski režim mora predvidjeti izbalansiran program aktivnosti za sve zatvorenike.

25.2 Ovaj režim trebalo bi da omogućiti svim zatvorenicima da provode van ćelija onoliko vremena koliko je potrebno za adekvatan nivo ljudske i socijalne interakcije.

25.3 Zatvorski režim takođe bi trebalo da pruži zatvorenicima socijalnu pomoć.

25.4 Posebna pažnja posvetiće se zatvorenicima koji su pretrpjeli fizičko, duševno ili seksualno zlostavljanje.

Rad

26.1 Rad u zatvoru smatra se pozitivnim aspektom zatvorskog režima i nikada se ne smije koristiti kao kazna.

26.2 Zatvorske vlasti moraju nastojati da obezbijede dovoljno korisnog posla za zatvorenike.

26.3 Koliko god je moguće, rad u zatvoru trebalo bi da održava ili poveća sposobnost zatvorenika da zarađuje za život nakon puštanja na slobodu.

26.4 U skladu sa pravilom 13, u pogledu rada ne smije biti diskriminacije na osnovu roda.

26.5 Rad koji obuhvata stručno osposobljavanje obezbjeđuje se za zatvorenike koji mogu od toga da imaju koristi i naročito za mlađe zatvorenike.

26.6 Zatvorenici mogu da biraju vrstu posla u kome žele da učestvuju, u granicama onoga što je dostupno, odgovarajućeg izbora zanimanja i zahtjeva reda i discipline.

26.7 Organizacija i metodi rada u instituciji trebalo bi da budu što sličniji radu u zajednici kako bi se zatvorenici pripremili za uslove normalnog radnog života.

26.8 Mada uključivanje finansijske zarade od djelatnosti u zatvoru može da bude značajno za podizanje standarda i poboljšanja kvaliteta i značaja osposobljavanja, interes zatvorenika ne smije da bude podređen tom cilju.

26.9 Zatvorska uprava obezbjeđuje posao za zatvorenike, bilo sama bilo u saradnji sa privatnim preduzetnicima, unutar ili van zatvora.

26.10 U svakom slučaju, zatvorenici moraju da dobijaju odgovarajuću naknadu za rad.

26.11 Zatvorenici mogu da troše barem jedan dio zarade na odobrene artikle za sopstvenu upotrebu i da dio zarade namijene za svoju porodicu.

26.12 Zatvorenici se mogu podsticati da štede dio zarade, koji će im se predati nakon puštanja na slobodu ili koji se može koristiti za druge odobrene potrebe.

26.13 Zatvorenici moraju imati odgovarajuću zdravstvenu i zaštitu na radu koja ne smije biti slabija od one koju uživaju zaposleni van zatvora.

26.14 Mora se obezbijediti da se zatvorenici obeštete u slučaju povrede na radu ili profesionalnog oboljenja, pod uslovima koji nisu nepovoljniji od onih koje domaći zakon pruža zaposlenima van zatvora.

26.15 Maksimalni broj sati rada dnevno i nedjeljno utvrđuje se u skladu sa lokalnim pravilima ili običajem koji reguliše zaposlenje slobodnih radnika.

26.16 Zatvorenici imaju barem jedan dan za odmor nedjeljno i dovoljno vremena za obrazovanje i ostale aktivnosti.

26.17 U najvećoj mogućoj mjeri, zatvorenici koji rade trebalo bi da budu obuhvaćeni nacionalnim sistemom socijalnog osiguranja.

Fizička aktivnost i rekreacija

27.1 Svaki zatvorenik trebalo bi da ima mogućnost da svakog dana vježba najmanje jedan sat na svježem vazduhu, ukoliko to dozvoljavaju vremenske prilike.

27.2 Kada je vrijeme nepovoljno, zatvorenicima se obezbjeđuju drugi uslovi za vježbanje.

27.3 Odgovarajuće aktivnosti čiji je cilj razvijanje fizičke spremnosti i mogućnost za odgovarajuću fizičku aktivnost i rekreaciju predstavljaju sastavni dio zatvorskog režima.

27.4 Zatvorska uprava dužna je da omogući takve aktivnosti obezbjeđujući odgovarajuća sredstva i opremu.

27.5 Zatvorska uprava dužna je da obezbijedi specijalne aktivnosti za one zatvorenike kojima je to potrebno.

27.6 Mogućnosti za rekreaciju, uključujući sport, igre, kulturne aktivnosti, hobije i druge aktivnosti u slobodno vrijeme, moraju biti obezbijeđene, a koliko god je moguće, zatvorenicima se mora dozvoliti da ih organizuju.

27.7 Zatvorenicima se dozvoljava da se druže za vrijeme fizičkih aktivnosti i u cilju učešća u rekreativnim aktivnostima.

Obrazovanje

28.1 Svaki zatvor treba da nastoji da svim zatvorenicima omogući pristup obrazovnim programima koji su što je moguće sveobuhvatniji i koji zadovoljavaju njihove individualne potrebe, istovremeno vodeći računa o njihovim težnjama.

28.2 Prioritet imaju zatvorenici koji su nepismeni ili oni koji nemaju osnovno ili vokaciono obrazovanje.

28.3 Posebna pažnja poklanja se obrazovanju mlađih zatvorenika i zatvorenika sa posebnim potrebama.

28.4 Obrazovanje bi trebalo da ima isti status kao i rad u zatvorskom režimu, a zatvorenici ne smiju da budu finansijski ili na drugi način oštećeni zato što učestvuju u obrazovanju.

28.5 Svaki zavod trebalo bi da ima biblioteku koja je na raspolaganju svim zatvorenicima i koja ima širok raspon rekreativnih i obrazovnih sredstava, knjiga i drugih oblika nosača informacija.

28.6 Kad god je moguće, zatvorska biblioteka trebalo bi da se organizuje u saradnji sa bibliotečkim službama zajednice.

28.7 Što je moguće više, obrazovanje zatvorenika trebalo bi da:

- a. bude integrisano u obrazovni sistem države, tako da nakon izlaska iz zatvora mogu bez teškoća da nastave obrazovanje; i
- b. se sprovodi pod pokroviteljstvom obrazovnih institucija van zatvora.

Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti

29.1 Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti zatvorenika moraju se poštovati.

29.2 Zatvorski režim trebalo bi da bude organizovan tako da omogući zatvorenicima da ispovidaju vjeru ili slijede svoja vjerska uvjerenja, da prisustvuju službama ili skupovima koje vode odobreni predstavnici njihove vjere ili uvjerenja, i da posjeduju knjige ili literaturu vezanu za njihovu vjeru ili uvjerenja.

29.3 Zatvorenici se ne mogu prisiljavati da ispovijedaju vjeru ili vjerska uvjerenja, da prisustvuju molitvama ili vjerskim skupovima, da učestvuju u vjerskim obredima ili da primaju posjete od predstavnika neke vjere ili vjerovanja.

Informisanje

30.1 Prilikom prijema i kad god je to potrebno nakon prijema, zatvorenici se obavještavaju u pisanoj formi i usmeno na jeziku koji razumiju o pravilima discipline u zatvoru i o njihovim pravima i dužnostima u zatvoru.

30.2 Zatvorenicima je dozvoljeno da obavještenja koja dobiju u pisanoj formi drže kod sebe.

30.3 Zatvorenici moraju biti obaviješteni o bilo kom sudskom postupku u kom učestvuju i, ako su osuđeni, o dužini kazne i mogućnostima prijevremenog otpuštanja.

Zatvorenikova imovina

31.1 Sva imovina koju zatvorenici ne mogu da zadrže kod sebe jer nije u skladu sa zatvorskim pravilima, predaje se na čuvanje na bezbjednom mjestu, odmah nakon prijema u zatvor.

31.2 Zatvorenik čija se imovina predaje na čuvanje, potpisuje inventar predate imovine.

31.3 Zatvor se stara da se zatvorenikova imovina očuva u dobrom stanju.

31.4 Ukoliko se utvrdi da je neophodno da se nešto od imovine uništi, o tome se sačinjava zapisnik i obavještava zatvorenik.

31.5 U zavisnosti od zahtjeva higijene, reda i bezbjednosti, zatvorenici imaju pravo da kupuju ili na drugi način nabavljaju robu, uključujući hranu i piće za sopstvenu upotrebu, po cijenama koje nisu nerazumno veće od onih van zatvora.

31.6 Ako zatvorenik donese sa sobom lijekove, zatvorski ljekar odlučuje šta će se sa njima učiniti.

31.7 Ukoliko zatvorenik može da zadrži svoju imovinu, zatvorska uprava dužna je da pomogne da se ona sačuva.

Premještaj zatvorenika

32.1 Prilikom premještaja zatvorenika iz zatvora u zatvor, ili na druga mjesta kao što su sud ili bolnica, vodiće se računa da budu što manje izloženi očima javnosti i da se osigura njihova anonimnost.

32.2 Zabranjeno je prevoziti zatvorenike u prevoznim sredstvima sa nedovoljnom ventilacijom ili osvjetljenjem, kao i vozilima koja bi ih izložila nepotrebnim fizičkim tegobama ili poniženju.

32.3 Prevoz zatvorenika vrši se o trošku i pod kontrolom državnih vlasti. Puštanje iz zatvora

33.1 Svi zatvorenici se otpuštaju bez odlaganja nakon što istekne nalog o upućivanju, ili kada sud ili drugi organ naloži njihovo otpuštanje.

33.2 Datum i vrijeme otpuštanja se evidentiraju.

33.3 Svi zatvorenici imaju na raspolaganju programe čiji je cilj da im pomognu da se vrate u slobodno društvo nakon otpuštanja.

33.4 Pri otpuštanju, svi predmeti i novac koji pripadaju zatvoreniku a bili su predati na čuvanje, vraćaju se zatvoreniku, osim ukoliko nije bilo ovlašćenog podizanja novca ili slanja predmeta van zavoda, ili je bilo neophodno da se iz higijenskih razloga nešto uništi.

33.5 Zatvorenik potpisuje potvrdu o vraćenju imovini.

33.6 Kada se unaprijed zna dan otpuštanja, zatvoreniku se nudi ljekarski pregled u skladu sa pravilom 42, što je moguće bliže vremenu otpuštanja.

33.7 Mora se obezbijediti da nakon otpuštanja zatvorenik, ukoliko je neophodno, dobije odgovarajuće isprave i da mu se pomogne da pronađe odgovarajući smještaj i posao.

33.8 Otpuštenim zatvorenicima se obezbjeđuju najneophodnije stvari za prvih par dana, odgovarajuća odjeća u odnosu na datu klimu i sezonu, i dovoljno novca da stignu do svog odredišta.

Žene

34.1 Pored posebnih odredbi u ovim pravilima koje se odnose na žene zatvorenike, zatvorska uprava trebalo bi da obrati posebnu pažnju na fizičke, stručne, društvene i psihološke potrebe žena, kada donosi bilo koju odluku koja se tiče bilo kog aspekta njihovog boravka u zatvoru.

34.2 Posebni naponi se preduzimaju da bi se ženama zatvorenicima omogućio pristup specijalnim službama za žene koje imaju potrebe navedene u pravilu 25.4.

34.3 Zatvorenice mogu da se porode van zatvora, ali kada se dijete rađa u zatvoru, zatvorska uprava je dužna da obezbijedi sve što je neophodno.

Maloljetnici u pritvoru

35.1 U izuzetnim slučajevima, kada je maloljetna osoba pritvorena u zatvoru za odrasle, zatvorska uprava je dužna da obezbijedi da, pored službi koje su dostupne svim zatvorenima, maloljetni zatvorenici imaju pristup i socijalnoj, psihološkoj i obrazovnoj službi, religioznim i rekreativnim programima ili odgovarajućim programima koji su dostupni maloljetnicima u zajednici.

35.2 Svaki maloljetni zatvorenik koji podliježe obaveznom školovanju mora imati mogućnost da se školuje.

35.3 Maloljetnicima koji su otpušteni iz zatvora pruža se dodatna pomoć.

35.4 Maloljetni zatvorenici smještaju se u dio zatvora koji je odvojen od dijela za odrasle, osim ukoliko se ne smatra da je to u suprotnosti sa najboljim interesima maloljetnika.

Djeca

36.1 Djeca mogu da ostanu u zatvoru sa roditeljem samo ako je to u najboljem interesu djeteta. Djeca se ne tretiraju kao zatvorenici.

36.2 Kada dijete može da ostane u zatvoru sa roditeljem, mora se obezbijediti posebna prostorija za čuvanje djeteta u kojoj radi obučeno osoblje i gdje dijete boravi dok roditelj učestvuje u aktivnostima kojima dijete ne može da prisustvuje.

36.3 Radi dobrobiti ove djece u zatvoru za njih će se obezbijediti poseban smještaj. Strani državljani

37.1 Zatvorenici koji su strani državljani bez odlaganja se obavještavaju o njihovom pravu da zahtijevaju kontakt i da im se omogući komunikacija sa diplomatskim ili konzularnim predstavnikom svoje države.

37.2 Zatvorenici koji su državljani zemalja bez diplomatskih ili konzularnih predstavnika, izbjeglice ili lica bez državljanstva, moraju imati slične mogućnosti za komunikaciju sa diplomatskim predstavnikom države koja vodi računa o njihovim interesima ili domaćim ili međunarodnim organom čiji je zadatak da služi interesima takvih osoba.

37.3 U cilju zaštite interesa stranih državljana u zatvoru koji imaju posebne potrebe, zatvorska uprava je dužna da u potpunosti sarađuje sa diplomatskim ili konzularnim službenicima koji predstavljaju zatvorenika.

37.4 Strani zatvorenici se upoznaju sa informacijama o konkretnoj pravnoj pomoći

37.5 Strani zatvorenici se upoznaju sa mogućnošću da zahtijevaju da služe kaznu u drugoj zemlji. Etničke ili jezičke manjine

38.1 Obezbjediće se posebni uslovi za zadovoljavanje potreba zatvorenika koji pripadaju etničkim ili jezičkim manjinama.

38.2 Koliko god je moguće, različitim grupama se mora omogućiti da nastave da praktikuju svoje kulturne običaje u zatvoru.

38.3 Jezičke potrebe se zadovoljavaju angažovanjem stručnih prevodilaca i obezbjeđivanjem pisanih materijala na jezicima koji su u upotrebi u datom zatvoru.

Dio III

Zdravlje

Zdravstvena zaštita

39. Zatvorska uprava vodi računa o zdravlju svih zatvorenika pod njenim nadzorom. Organizacija zdravstvene zaštite u zatvoru

40.1 Zdravstvena služba u zatvoru organizuje se u tijesnoj vezi sa opštom zdravstvenom službom zajednice ili države.

40.2 Zdravstvena politika u zatvorima trebalo bi da bude sastavni dio i u skladu sa nacionalnom zdravstvenom politikom.

40.3 Zatvorenici bi trebalo da imaju pristup zdravstvenim službama u zemlji bez diskriminacije po osnovu njihovog pravnog statusa.

40.4 Zdravstvena služba u zatvoru mora nastojati da otkrije i liječi fizičke ili psihičke bolesti ili nedostatke od kojih zatvorenik boluje.

40.5 Sve neophodne medicinske, hirurške i psihijatrijske usluge koje u svrhu liječenja postoje u zajednici moraju biti na raspolaganju i zatvorenicima u svrhu liječenja

Ljekarsko i medicinsko osoblje

- 41.1 U svakom zatvoru postojaće najmanje jedan kvalifikovani ljekar opšte prakse.
- 41.2 Obezbjediće se da u svakom trenutku ljekar bude na raspolaganju bez odlaganja u hitnim slučajevima.
- 41.3 U slučajevima kada zatvori nemaju stalno zaposlenog ljekara, honorarno će se angažovati ljekar da redovno vrši posjete.
- 41.4 Svaki zatvor imaće osoblje koje je odgovarajuće obučeno za zdravstvenu zaštitu.
- 41.5 Svakom zatvoreniku obezbijediće se usluge kvalifikovanog stomatologa i oftalmologa.

Dužnosti ljekara

- 42.1 Ljekar ili kvalifikovani medicinski tehničar koji je odgovoran tom ljekaru, pregledaće svakog zatvorenika odmah nakon prijema osim kada to očigledno nije potrebno.
- 42.2 Ljekar ili kvalifikovani medicinski tehničar koji je odgovoran tom ljekaru, pregledaće svakog zatvorenika ukoliko je to zatraženo prilikom njegovog otpuštanja i pregledaće zatvorenike kada je to potrebno.
- 42.3 Kod pregleda zatvorenika ljekar ili kvalifikovan medicinski tehničar koji je odgovoran tom ljekaru, obratiće posebnu pažnju:
- a. postupanju u skladu sa uobičajnim pravilima ljekarske etike i povjerljivosti odnosa;
 - b. dijagnosticanju fizičkih ili duševnih oboljenja i preduzimanju svih mjera potrebnih za liječenje istog ili za nastavak liječenja koje je u toku;
 - c. evidentiranju i izvještavanju nadležnih organa o bilo kom znaku ili indikaciji da se sa zatvorenicima postupa nasilno;
 - d. liječenju simptoma odvikavanja uslijed upotrebe droga, lijekova ili alkohola;
 - e. identifikovanju bilo kakvog psihološkog ili drugog stresa izazvanog lišavanjem slo bode;
 - f. izolaciji zatvorenika za koje se sumnja da boluju od infektivnih ili zaraznih bolesti za vrijeme trajanja infekcije i obezbjeđenju odgovarajućeg liječenja;
 - g. obezbjeđenju da zatvorenici inficirani HIV virusom ne budu izolovani samo iz tog razloga;
 - h. na fizičke ili mentalne nedostatke koji mogu otežati reintegraciju u društvo nakon otpuštanja;

-
- i. utvrđivanju fizičke sposobnosti svakog zatvorenika za rad i vježbanje; i
j. pravljenju dogovora sa institucijama lokalne zajednice za nastavak svakog potrebnog medicinskog i psihijatrijskog liječenja nakon otpuštanja, ukoliko se zatvorenici slože sa takvim dogovorom.

43.1 Ljekar je zadužen za brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju zatvorenika i primaće, u skladu sa uslovima i učestalosti koja je na nivou standarda zdravstvene zaštite u zajednici, sve bolesne zatvorenike, sve koji se prijave da su bolesni ili povrijeđeni kao i svakog zatvorenika kome se poklanja specijalna pažnja.

43.2 Ljekar ili kvalifikovani medicinski tehničar koji je odgovoran tom ljekaru, poklanja posebnu pažnju zdravlju zatvorenika koji su u samici, vrši dnevne vizite takvim zatvorenicima i na njihov zahtjev ili zahtjev zatvorskog osoblja pruža pomoć i liječenje bez odlaganja.

43.3 Ljekar je dužan da izvještava upravnika zatvora uvijek kada smatra da je fizičko ili mentalno zdravlje zatvorenika izloženo ozbiljnom riziku uslijed daljeg izdržavanja kazne zatvora ili bilo kojih drugih uslova izdržavanja kazne zatvora, uključujući i usamljenje.

44. Ljekar ili drugi nadležni organ vrši redovne inspekcije, prikuplja podatke na drugi način kada je to potrebno i daje savjete upravniku zavoda o:

- a. količini, kvalitetu, pripremi i služenju vode i hrane;
- b. higijeni i čistoći zatvora i zatvorenika;
- c. sanitarijama, grijanju, osvjetljenju i ventilaciji zatvora; i
- d. primjerenosti i čistoći odjeće i posteljine zatvorenika.

45.1 Upravnik zatvora razmatra izvještaje i savjete koje ljekar ili drugi nadležni organ dostave u skladu sa pravilima 43 i 44 i, kada je saglasan sa datim preporukama, preduzima neophodne korake da ih sprovede.

45.2 Ukoliko preporuke ljekara nisu u nadležnosti upravnika zatvora ili se on sa istima ne slaže, upravnik bez odlaganja dostavlja preporuke ljekara višem nadležnom organu.

Obezbjedenje zdravstvene zaštite

46.1 Bolesni zatvorenici kojima je potrebno specijalističko liječenje premjestiće se u specijalne institucije ili civilne bolnice, ukoliko takvo liječenje nije moguće obezbijediti u zatvoru.

46.2 Ukoliko zatvorski sistem ima sopstvene bolničke kapacitete, isti će imati primjerenu opremu i osoblje radi pružanja odgovarajuće njege i liječenja zatvorenicima koji su im upućeni.

Duševno zdravlje

47.1 Postojeće specijalizovani zavodi ili odjeljenja pod medicinskom kontrolom za posmatranje i liječenje zatvorenika koji boluju od duševnih poremećaja ili abnormalnosti, a koji ne moraju da budu obuhvaćeni odredbama pravila 12.

47.2 Zdravstvena zaštita u zatvoru obezbjeđuje psihijatrijsko liječenje svim zatvorenicima kojima je takvo liječenje potrebno i poklanja posebnu pažnju sprječavanju samoubistava.

Ostala pitanja

48.1 Zatvorenici neće biti podvrgavani bilo kakvim eksperimentima bez njihove saglasnosti.

48.2 Eksperimenti nad zatvorenicima koji mogu rezultirati fizičkom povredom, duševnom patnjom ili drugim narušavanjem zdravlja su zabranjeni.

Dio IV

Red

Opšti pristup obezbjeđenju reda

49. Red u zatvoru se održava tako što se imaju u vidu potrebe bezbjednosti, sigurnosti i discipline, istovremeno obezbjeđujući zatvorenicima životne uslove kojima se poštuje ljudsko dostojanstvo i pruža potpun program aktivnosti u skladu sa pravilom 25.

50. U zavisnosti od potreba reda, bezbjednosti i sigurnosti, zatvorenicima je dopušteno da raspravljaju o pitanjima koja se odnose na opšte uslove izdržavanja kazne i ohrabriće se da o tome razgovaraju sa zatvorskom upravom.

Bezbjednost

51.1 Mjere bezbjednosti koje se primjenjuju na pojedine zatvorenike biće na nivou minimuma neophodnog da se obezbijedi njihovo sigurno čuvanje.

51.2 Bezbjednost se osigurava fizičkim preprekama i drugim tehničkim sredstvima, a dopunjuje se dinamičkom bezbjednošću koju sprovodi osoblje spremno da reaguje i koje poznaje zatvorenike pod njihovom kontrolom.

51.3 Procjena zatvorenika izvršiće se što je prije moguće nakon prijema radi utvrđivanja:

- a. rizika koji mogu predstavljati za zajednicu ukoliko pobjegnu;
- b. rizika od bjekstva koje bi pokušali sami ili uz spoljnu pomoć.

51.4 Nakon toga, svakom zatvoreniku određuju se bezbjednosni uslovi čuvanja koji odgovaraju ovim stepenima rizika.

51.5 Stepen potrebne bezbjednosti razmatraće se u redovnim intervalima tokom izdržavanja kazne. Sigurnost

52.1 Procjena zatvorenika izvršiće se što je prije moguće nakon prijema, radi utvrđivanja da li oni predstavljaju sigurnosni rizik u odnosu na druge zatvorenike, zaposlene u zatvoru ili druga lica koja rade u ili posjećuju zatvor i da li postoji vjerovatnoća da će pokušati da se samopovrijede.

52.2 Utvrdiće se postupci u cilju obezbjeđivanja sigurnosti zatvorenika, zatvorskog osoblja i svih posjetilaca kao i radi smanjenja rizika od nasilja i drugih događaja koji mogu ugroziti sigurnost.

52.3 Učiniće se svi mogući naponi da se obezbijede sigurnosni uslovi zatvorenicima da u punoj mjeri bezbjedno učestvuju u dnevnim aktivnostima.

52.4 obraćanje zatvorenika osoblju biće omogućeno u svako vrijeme, uključujući i noću.

52.5 Domaći zakoni o zdravstvu i sigurnosti važiće i u zatvorima.

Posebne mjere visokog stepena bezbjednosti ili sigurnosti

53.1 Posebne mjere visokog stepena bezbjednosti ili sigurnosti primjenjuju se samo u izuzetnim okolnostima.

53.2 Propisaće se jasni postupci koji se primjenjuju kada se takve mjere primjenjuju na bilo kog zatvorenika.

53.3 Vrsta ovih mjera, njihovo trajanje i osnov za njihovu primjenu utvrđuju se domaćim zakonodavstvom.

53.4 Nadležni organ mora da odobri primjenu mjera u svakom pojedinačnom slučaju i za određeni vremenski period.

53.5 Ukoliko postoji potreba da se produži trajanje utvrđenih mjera, nadležni organ će o tome donijeti novu odluku.

53.6 Ove mjere se primjenjuju na pojedince a ne na grupe zatvorenika.

53.7 Svaki zatvorenik prema kome su primijenjene ove mjere ima pravo žalbe shodno uslovima utvrđenim u pravilu 70.

Pretres i kontrola

54.1 Postojeće detaljno utvrđeni postupak koji zaposleni u zatvoru moraju da poštuju prilikom obavljanja pretresa:

- a. svih mjesta gdje zatvorenici borave, rade i gdje se okupljaju;
- b. zatvorenika;
- c. posjetilaca i njihovih stvari; i
- d. zaposlenih.

54.2 Situacije kada su pretresi neophodni kao i vrsta pretresa utvrđuju se domaćim zakonodavstvom.

54.3 Zaposleni u zatvoru biće obučeni da pretrese obavljaju na način kojim se otkriva i spriječava svaki pokušaj bjekstva ili skrivanja nedozvoljenih stvari, a istovremeno poštuje dostojanstvo osoba koje se pretresaju i njihovih ličnih stvari.

54.4 Osobe koje se pretresaju neće biti izložene ponižavanju tokom pretresa.

54.5 Pretres osoba može obavljati samo osoblje istog pola.

54.6 Zatvorsko osoblje ne smije vršiti pretres tjelesnih šupljina zatvorenika.

54.7 Pregled intimnih djelova tijela u cilju pretresa može vršiti isključivo ljekar.

54.8 Pretres ličnih stvari zatvorenika obavlja se u njihovom prisustvu izuzev kada tehnike pretresa ili potencijalna opasnost za zaposlene u zatvoru nalažu drugačije.

54.9 Obaveza da se zaštititi bezbjednost i sigurnost biće uravnotežena sa pravom na privatnost posjetilaca.

54.10 Postupak kontrole službenih posjetilaca kao što su advokati, socijani radnici i ljekari itd, je predmet dogovora sa njihovim strukovnim organima u cilju obezbjeđivanja ravnoteže između sigurnosti i bezbjednosti, i prava na povjerljiv službeni pristup.

Krivična djela

55. Istraga navodnog krivičnog djela počinjenog u zatvoru sprovodi se na isti način kao da je učinjeno na slobodi i rješava se u skladu sa domaćim zakonodavstvom.

Disciplina i kazna

56.1 Disciplinski postupak predstavlja poslednju mjeru.

56.2 Zatvorska uprava, kada god je to moguće, primjenjivaće postupke mirenja i medijacije za rješavanje sporova sa i između zatvorenika.

57.1 Samo ponašanje koje može predstavljati prijetnju za red, sigurnost i bezbjednost može se definisati kao disciplinski prekršaj.

57.2 Domaćim zakonodavstvom se utvrđuje:

- a. činjenja i nečinjenja od strane zatvorenika koja predstavljaju disciplinski prestup;
- b. procedura koja se primjenjuje u disciplinskom postupku;
- c. vrste i trajanje kazni koje se mogu izreći;
- d. organ nadležan za izricanje takvih kazni; i
- e. pristup organu nadležnom za žalbeni postupak.

58. Svaka tvrdnja zatvorenika o prekršaju disciplinskih propisa, odmah se dostavlja nadležnom organu koji će istu istražiti bez nepotrebnog odlaganja.

59. Zatvorenici okrivljeni za disciplinski prestup moraju:

- a. biti obaviješteni bez odlaganja, na jeziku koji razumiju i detaljno, o prirodi optužbi protiv njih;
- b. imati dovoljno vremena i mogućnosti da pripreme svoju odbranu;
- c. imati mogućnost da se brane lično ili preko pravnog zastupnika kada interesi pravde to zahtijevaju;
- d. imati mogućnost da zahtijevaju prisustvo svjedoka i da ih sami ispituju ili da budu ispitani u njihovo ime; i
- e. imati besplatnu pomoć prevodioca ukoliko ne razumiju ili ne govore jezik koji se koristi u postupku.

60.1 Svaka kazna koja se izvršava nakon osude za disciplinski prestup biće u skladu sa domaćim zakonodavstvom.

60.2 Težina izrečene kazne biće srazmjerna prestupu.

60.3 Kolektivno kažnjavanje i tjelesno kažnjavanje, kažnjavanje smještajem u ćeliju bez svjetlosti kao i druge vrste neljudskog i ponižavajućeg kažnjavanja su zabranjene.

60.4 Kazna ne smije predviđjeti potpunu zabranu kontakta sa porodicom.

60.5 Boravak u samici se kao kazna može izreći samo u izuzetnim slučajevima i za određen vremenski period koji mora biti što je moguće kraći.

60.6 Sredstva za vezivanje ne smiju se nikada primjenjivati kao kazna.

61. Zatvorenik kome je izrečena disciplinska kazna imaće pravo da se žali nadležnom i nezavisnom višem organu.

62. Nijednom zatvoreniku neće se dati bilo kakva disciplinska ovlašćenja niti zaduženja u zatvoru.

Ne bis in idem

Zatvorenik nikada neće biti kažnjen dva puta za istu radnju ili postupanje.

Upotreba sile

64.1 Zatvorsko osoblje nikada neće koristiti silu protiv zatvorenika izuzev u slučajevima samoodbrane ili pokušaja bjekstva ili aktivnog ili pasivnog fizičkog otpora zakonitom naređenju i uvijek samo kao poslednju mjeru.

64.2 Koristiće se najmanja potrebna sila i primjenjivaće se najkraće što je potrebno.

65. Propisaće se detaljni postupci za upotrebu sile, uključujući odredbe o:

- a. različitim mjerama prinude koje se mogu primijeniti;
- b. okolnosti pod kojima se različite mjere prinude mogu primijeniti;
- c. pripadnicima osoblja koji imaju pravo da primijene različite mjere prinude;
- d. stepenu potrebnog ovlašćenja prije nego što se upotrijebi mjera prinude; i
- e. izvještajima koji se moraju sačiniti nakon primjene mjera prinude.

66. Zaposleni koji su u direktnom kontaktu sa zatvorenicama biće obučeni u vještinama koje omogućavaju minimalnu upotrebu prinude radi obuzdavanja agresivnih zatvorenika.

67.1 Pripadnici drugih organa za sprovođenje zakona mogu biti uključeni u postupanje sa zatvorenicama unutar zatvora samo u izuzetnim okolnostima.

67.2 Između zatvorskih vlasti i takvog, drugog organa za sprovođenje zakona mora postojati zvanični sporazum osim kada je njihov međusobni odnos već regulisan domaćim zakonodavstvom.

67.3 Ovim sporazumima se propisuje:

- a. okolnosti pod kojima pripadnici drugih organa za sprovođenje zakona mogu ulaziti u zatvor i postupati u bilo kom sukobu;
- b. stepen ovlašćenja koje će takvi drugi organi za sprovođenje zakona imati dok su u zatvoru i njihov odnos sa upravnikom zatvora;
- c. različite mjere prinude koje pripadnici tih organa mogu primijeniti;
- d. okolnosti pod kojima se različite mjere prinude mogu primijeniti;
- e. potreban stepen ovlašćenja prije upotrebe bilo koje mjere prinude; i
- f. izvještaji koji se moraju sačiniti nakon primjene prinude.

Sredstva vezivanja

68.1 Upotreba lanaca i okova je zabranjena.

68.2 Lisice, košulje i druga sredstva za fizičko obuzdavanje neće se koristiti osim:

- a. ako je to neophodno kao predostrožnost od bjekstva tokom transporta, pod uslovom da se ista uklanjaju prije nego što se zatvorenik pojavi pred sudskim ili upravnim organima, osim ukoliko taj organ ne odluči suprotno; ili
- b. kada to naredi upravnik, ako su druga sredstva kontrole neuspješna, radi zaštite zatvorenika od samopovrijeđivanja, povrijeđivanja drugih ili radi spriječavanja velike štete na imovini, o čemu će upravnik odmah obavijestiti ljekara i izvijestiti viši nadležni organ.

68.3 Sredstva vezivanja se neće primjenjivati duže nego što je strogo neophodno.

68.4 Način upotrebe sredstava vezivanja propisaće se domaćim zakonodavstvom.

Oružje

69.1 Osim u slučaju neposredne opasnosti, zatvorsko osoblje neće nositi smrtonosno oružje u krugu zatvora.

69.2 Otvoreno nošenje oružja, uključujući i gumene palice, od strane lica koja su u kontaktu sa zatvorenicima je zabranjeno u krugu zatvora, osim kada je potrebno da iz razloga bezbjednosti i sigurnosti reaguju u vezi sa pojedinačnim incidentom.

69.3 Osoblju se neće izdavati oružje ukoliko nije obučeno za njihovu upotrebu. Zahtjevi i pritužbe

70.1 Zatvorenici, pojedinačno ili kao grupa, imaju dovoljno mogućnosti da podnesu zahtjeve ili pritužbe upravniku zatvora ili drugom nadležnom organu.

70.2 Ukoliko je to primjereno, najprije će se pokušati sa posredovanjem.

70.3 Ukoliko se zahtjev ne usvoji ili pritužba odbije, zatvoreniku će se navesti razlozi za to, a zatvorenik ima pravo da se žali nezavisnom organu.

70.4 Zatvorenici se neće kažnjavati zato što su podnijeli zahtjev ili pritužbu.

70.5 Nadležni organ je dužan da razmotri svaku pritužbu podnijetu od rodbine zatvorenika u pisanoj formi, kada oni imaju razloga da vjeruju da su prava zatvorenika prekršena.

70.6 Pravni zastupnik ili organizacija koja brine o dobrobiti zatvorenika ne može podnijeti pritužbu u ime zatvorenika ukoliko se on sa tim ne slaže.

70.7 Zatvorenici imaju pravo da zatraže pravni savjet o postupku za podnošenje za pritužbe i žalbe, kao i na pravnu pomoć kada interesi pravde to zahtijevaju.

Dio V

Uprava i zaposleni

Zatvorski sistem kao javna služba

71. Za zatvore su nadležni državni organi koji su odvojeni od vojske, policije ili službi za krivične istrage.

72.1 Zatvorima se upravlja u skladu sa etičkim duhom koji poštuje obavezu postupanja sa svim zatvorenicima na human način i uz poštovanje njihovog ljudskog dostojanstva.

72.2 Zaposleni postupaju u skladu sa jasnim ciljem zatvorskog sistema. Zatvorska uprava rukovodi postupcima kojima se ovaj cilj najbolje ostvaruje.

72.3 Dužnosti zaposlenih su šire od onih koje se traže od običnih čuvara i podrazumijevaju i aktivnosti kojima se omogućava reintegracija zatvorenika u društvo nakon izdržane kazne, a kroz program zaštite i pomoći.

-
- 72.4 U svom radu, zaposleni se pridržavaju visokih stručnih i ličnih standarda.
73. Zatvorska uprava daje visok prioritet poštovanju pravila koja se odnose na zaposlene.
74. Posebna pažnja posvećuje se uređenju odnosa između zatvorenika i zaposlenih u zatvoru koji su u direktnom kontaktu sa zatvorenicima.
75. Zaposleni u svakom trenutku moraju da se ponašaju i da izvršavaju svoje dužnosti tako da svojim ponašanjem daju dobar primjer zatvorenicima i da zasluže njihovo poštovanje.

Izbor zatvorskog osoblja

76. Osoblje će biti pažljivo odabrano i obučeno, kako na početku tako i tokom vršenja službe, biće plaćeno kao i stručnjaci i imaće društveno priznat status.
77. Pri izboru novog osoblja zatvorske vlasti stavljaju poseban akcenat na potrebu za njihovim integritetom, humanošću, stručnošću i ličnoj sklonosti za kompleksan zadatak koji bi trebalo da obavljaju.
78. Stručno zatvorsko osoblje se prima u stalni radni odnos i ima status javnih službenika sa stalnim zaposlenjem koji zavisi isključivo od njihovog dobrog ponašanja, efikasnosti, dobrog fizičkog i psihičkog zdravlja i odgovarajuće stručne spreme.
- 79.1 Plate bi trebalo da budu takve da privuku i zadrže odgovarajuće osoblje.
- 79.2 Beneficije i uslovi radnog odnosa odražavaju zahtjevnu prirodu posla koji obavljaju kao dio organa za sprovođenje zakona.
80. Ovi kriterijumi važe i za osoblje zaposleno na određeno vrijeme, u mjeri u kojoj je to primjenjivo.

Obuka zatvorskog osoblja

- 81.1 Prije stupanja na dužnost osoblje prolazi obuku iz opštih i posebnih dužnosti i obavezno je da položi teoretske i praktične ispite.
- 81.2 Uprava obezbjeđuje da cjelokupno osoblje, tokom njihove karijere, održava i unaprijeđuje svoje znanje i stručnost pohađanjem kurseva stručnog usavršavanja, koji se organizuju u odgovarajućim intervalima.

81.3 Osoblje koje radi sa posebnim grupama zatvorenika kao što su strani državljani, žene, maloljetnici ili duševno oboljeli zatvorenici, itd., dobiće specifičnu obuku za njihov poseban rad.

81.4 Obuka cjelokupnog osoblja obuhvata edukaciju o međunarodnim i regionalnim instrumentima i standardima o ljudskim pravima, posebno Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Evropskoj konvenciji o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, kao i primjenu Evropskih zatvorskih pravila.

Zatvorska uprava

82. Izbor i postavljanje osoblja se vrši na bazi jednakosti, bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, politički ili drugi stavovi, etničko ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinskom stanju, rođenju ili drugom statusu.

83. Zatvorska uprava uvešće takve sisteme organizacije i upravljanja koji:

- a. obezbjeđuju da se zatvorima upravlja prema dosljedno visokim standardima koji su u skladu sa međunarodnim i regionalnim instrumentima o ljudskim pravima; i
- b. omogućavaju dobru komunikaciju između zatvora i između različitih kategorija osoblja u pojedinim zatvorima i pravilnu koordinaciju svih odjeljenja u i izvan zatvora, posebno u odnosu na postupanje prema zatvorenicima i njihovoj reintegraciji.

84.1 Svaki zatvor ima upravnika koji je adekvatno kvalifikovan za to radno mjesto imajući u vidu njegov karakter, sposobnost za rukovođenje, odgovarajuću stručnost i iskustvo.

84.2 Upravnici su stalno zaposleni i sve svoje vrijeme posvećuju službenim dužnostima.

84.3 Zatvorska uprava obezbjeđuje da svaki zatvor uvijek bude pod rukovodstvom upravnika, zamjenika upravnika ili drugog ovlašćenog lica.

84.4 Ukoliko je upravnik zadužen za više od jednog zatvora u svakom trenutku postojaće još jedno službeno lice zaduženo za svaki pojedinačno.

85. Muškarci i žene biće uravnoteženo zastupljeni u zatvorskom osoblju.

86. Postojaće postupci za konsultaciju uprave sa zaposlenima kao tijelom, o opštim pitanjima i, posebno, o pitanjima koja se odnose na uslove iz radnog odnosa.

87.1 Postojeće postupak kojim se ohrabruje najbolja moguća komunikacija unutar uprave, ostalog osoblja, spoljnih organa i zatvorenika.

87.2 Upravnik, uprava i većina ostalog osoblja zatvora govoriće jezik najvećeg broja zatvorenika ili jezik koji najveći broj njih razumije.

88. Evropska zatvorska pravila primjenjivaće se u zatvorima kojima upravlja privatni sektor. Specijalizovane službe

89.1 Stručnjaci kao što su psihijatri, psiholozi, socijalni radnici, nastavnici i instruktori za stručno osposobljavanje, fizičko vaspitanje i sport, biće zastupljeni u osoblju što je više moguće.

89.2 Kada je to moguće, ohrabriće se odgovarajuća lica sa nepunim radnim vremenom ili volonteri da doprinesu aktivnostima zatvorenika.

Odnosi sa javnošću

90.1 Zatvorska uprava stalno obavještava javnost o svrsi zatvorskog sistema i radu koji obavlja zatvorsko osoblje, u cilju boljeg upoznavanja javnosti o ulozi zatvora u društvu.

90.2 Zatvorska uprava ohrabriće građane da samoinicijativno pružaju usluge u zatvorima, gdje je to primjereno.

Naučna istraživanja i evaluacija

91. Zatvorska uprava podržavaće programe naučnog istraživanja i evaluacije o svrsi zatvorskog sistema, njegovoj ulozi u demokratskom društvu i do koje mjere ispunjava svoju svrhu.

Dio VI

Inspekcija i nadzor Državne inspekcije

92. Državni organ redovno obavlja inspekciju zatvora u cilju utvrđivanja da li se njima upravlja u skladu sa domaćim i međunarodnim zakonom i odredbama ovih Pravila.

Nezavisni nadzor

93.1 Uslove izdržavanja kazne i postupanja sa zatvorenicima nadzire nezavisno tijelo ili tijela čiji se nalazi javno objavljuju.

93.2 Ovo nezavisno nadzorno tijelo ili tijela ohrabriće se da sarađuju sa onim međunarodnim organizacijama koje prema zakonu imaju pravo da obavljaju posjete zatvorima.

Dio VII

Pritvorenici Status pritvorenika

94.1 U smislu ovog zakona pritvorenici su zatvorenici kojima je određen pritvor od strane sudske vlasti do suđenja, osude ili izricanja presude.

94.2 Država može da odredi da se zatvorenici koji su proglašeni krivim i kojima je izrečena kazna smatraju pritvorenicima do pravosnažnog rješavanja njihovih žalbi. Postupanje sa pritvorenicima

95.1 Na režim koji se primjenjuje na pritvorenike neće uticati mogućnost da budu osuđeni za krivično djelo.

95.2 Pravila iz ovog odjeljka predviđaju dodatna obezbjeđenja za pritvorenike.

95.3 U postupanju sa pritvorenicima vlasti se rukovode pravilima koja važe za sve zatvorenike i dopustiće pritvorenicima da učestvuju u različitim aktivnostima predviđenim ovim pravilima.

Smještaj

96. Pritvorenicima, u mjeri u kojoj je to moguće, biće data mogućnost smještaja u pojedinačnim ćelijama, osim kada mogu imati koristi od zajedničkog smještaja sa drugim pritvorenicima ili ukoliko sud ne donese odluku o posebnim uslovima smještaja određenog pritvorenika.

Odjeća

97.1 Pritvorenicima je dozvoljeno da nose svoju ličnu odjeću ukoliko je odgovarajuća za nošenje u zatvoru.

97.2 Pritvorenicima koji nemaju odgovarajuću ličnu odjeću obezbijediće se odjeća koja neće biti ista kao uniforme koje nose zatvorenici.

Pravna pomoć

98.1 Pritvorenici će biti jasno upoznati sa njihovim pravom na pravnu pomoć

98.2 Pritvorenima će se obezbijediti svi potrebni uslovi da pripreme svoju odbranu i da se sastanu sa svojim pravnim zastupnicima.

Kontakt sa spoljnim svijetom

99. Osim ukoliko postoji posebna zabrana za određeni vremenski period donijeta od strane sudske vlasti u posebnom predmetu, pritvorenima će biti dozvoljeno:

- a. da primaju posjete i da komuniciraju sa porodicom i drugim licima na isti način kao i zatvorenici;
- b. da primaju dodatne posjete i imaju dodatni pristup drugim oblicima komunikacije; i
- c. da imaju pristup knjigama, novinama i drugim medijima.

Rad

100.1 Pritvorenima će biti ponuđeno da rade ali se to od njih neće zahtijevati.

100.2 Ukoliko pritvoreni izaberu da rade, sve odredbe pravila 26 primjenjivaće se shodno i na njih, uključujući i ona koja se odnose na naknadu.

Primjena režima za zatvorenike

101. Ukoliko pritvorenik zahtijeva da mu bude dopušteno da se na njega primijeni režim za zatvorenike, zatvorska uprava odobriće takav zahtjev u mjeri u kojoj je to moguće.

Dio VIII

Svrha režima za zatvorenike

102.1 Poštujući pravila koja važe za sve zatvorenike, režim za zatvorenike odrediće se tako da im omogućí da vode odgovoran život bez veze sa kriminalom.

102.2 Zatvorenik je kažnjen samim tim što mu je oduzeta sloboda, stoga uslovi i zatvorski režim u kojima se zatvorenik drži ne smiju dodatno uvećavati patnju koju zatvaranje inače podrazumijeva.

Sprovođenje režima za zatvorenike

103.1 Režim za zatvorenike otpočinje odmah po prijemu u zatvor osobe sa statusom zatvorenika, ukoliko nije otpočeo ranije.

103.2 Nakon prijema zatvorenika, što je prije moguće, izradiće se izvještaji o njihovom ličnom stanju, predloženim programima izdržavanja kazne za svakog pojedinačno i strategiji pripreme za njihovo otpuštanje.

103.3 Osuđeni zatvorenici ohrabriće se da učestvuju u sastavljanju svojih pojedinačnih programa izdržavanja kazne.

103.4 Ovi programi izdržavanja kazne obuhvataju, u mjeri u kojoj je to izvodljivo:

- a. rad;
- b. školovanje;
- c. druge aktivnosti; i
- d. pripremu za otpuštanje.

103.5 U režim za zatvorenike može se uključiti i socijalni rad, zdravstvena i psihološka njega.

103.6 Postojeće sistem odsustava izvan zatvora kao integralnog dijela jedinstvenog režima za zatvorenike.

103.7 Zatvorenici koji su sa tim saglasni mogu biti uključeni u program uspostavljanja pravde i pružanja obeštećenja za učinjena krivična djela.

103.8 Posebna pažnja poklanja se utvrđivanju odgovarajućih programa i režima izdržavanja doživotne i drugih dugotrajnih kazni zatvora.

Organizacioni aspekti izdržavanja kazne

104.1 U mjeri u kojoj je to moguće i ukoliko su ispunjeni uslovi navedeni u pravilu 17, odrediće se posebni zatvori ili posebna odjeljenja u zatvorima u cilju sprovođenja različitih režima za posebne kategorije zatvorenika.

104.2 Utvrdiće se postupci kojima se uspostavlja redovno preispitivanje pojedinačnih programa izdržavanja kazne zatvorenika nakon razmatranja odgovarajućih izvještaja, sveobuhvatnih konsultacija između odgovarajućih službi i zatvorenika na koje se to odnosi, u mjeri u kojoj je to izvodljivo.

104.3 Ovi izvještaji uključuju uvijek i izvještaje od osoblja neposredno zaduženog za određenog zatvorenika.

Rad zatvorenika

105.1 Sistematskim programom rada teži se doprinošenju ispunjenja svrhe režima za zatvorenike.

105.2 Od zatvorenika koji ne ispunjavaju uobičajenu starosnu granicu za penziju može se zahtijevati da rade, ukoliko ljekar procijeni da su fizički i psihički sposobni.

105.3 Ukoliko se od zatvorenika zahtijeva da rade, uslovi takvog rada biće u skladu sa standardima i kontrolama koje važe u spoljnoj zajednici.

105.4 Kada učestvovanje zatvorenika u obrazovnim ili drugim programima tokom radnog vremena predstavlja dio njihovog planiranog režima, obezbijediće im se pravo na naknadu kao da su radili.

105.5 Dio zarade zatvorenika iz gore navedenog rada može se upotrijebiti za svrhe obeštećenja ako je tako određeno odlukom suda ili ako se zatvorenik sa tim složi.
Obrazovanje zatvorenika

106.1 Sistematski program obrazovanja, uključujući osposobljavanje za sticanje vještina u cilju unaprijeđenja sveukupnog nivoa obrazovanja i pripremanja za vođenje odgovornog života bez kriminala, ključni je dio režima za zatvorenike.

106.2 Svi zatvorenici ohrabriće se da učestvuju u obrazovnim programima i programima obuke.

106.3 Obrazovni programi za zatvorenike određuje se prema dužini njihovog boravka u zatvoru.

Otpuštanje zatvorenika

107.1 Zatvorenicima se na vrijeme obezbjeđuje pomoć prije otpuštanja kroz različite postupke i posebne programe koji omogućavaju prelaz sa života u zatvoru u način života u zajednici koji je u skladu sa zakonima.

107.2 U slučajevima zatvorenika na izdržavanju višegodišnjih kazni zatvora, preduzimaju se posebne mjere kojima se obezbjeđuje njihovo postepeno uključivanje u život na slobodi.

107.3 Ovaj cilj se može postići preko pred-otpusnog programa u zatvoru ili djelimičnim ili uslovnim otpustom pod nadzorom u kombinaciji sa djelotvornom društvenom podrškom

107.4 Zatvorske vlasti blisko saraduju sa službama i institucijama koje vrše nadzor i pružaju pomoć otpuštenim zatvorenicima u cilju omogućavanja svim zatvorenicima da ponovo nađu svoje mjesto u zajednici, posebno u odnosu na porodični život i zaposlenje.

107.5 Službenicima navedenih socijalnih službi i organizacija dopustiće se sav potreban pristup zatvoru i zatvorenicima, sa ciljem da im se omogući da pomognu u pripremama za otpuštanje i planiranju programa zbrinjavanja nakon otpusta.

Dio IX

Dopuna Pravila

108. Evropska zatvorska pravila će se redovno dopunjavati

